

Dr. Kádár Pál dandártábornok:

A HIBRID KIHÍVÁSOK ÉS A MŰKÖDŐ ÁLLAMSZERVEZET – GONDOLATOK EGY KONFERENCIA MARGÓJÁRA

DOI: [10.35926/HSZ.2020.4.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.4.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: A Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság (MKJHT) több mint 20 éve foglalkozik a szélesebb értelemben vett honvédelmi jog fejlesztésével, a szakterületen felmerülő jogtörténeti, jogi kérdések tudományos igényű elemzésével, kutatásával, a honvédelem szempontjából releváns szakmai rendezvények szervezésével, kiadványok és publikációk készítésével, ezek támogatásával.¹ 2019. november 19-én az MKJHT kezdeményezésére a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar közös szervezésében került sor „A honvédelmi jog és igazgatás aktuális kérdései” című konferencia megrendezésére, melynek keretében az MKJHT tagjai és felkért szakértők vitatták meg többek között a hibrid fenyegetések kezelésének lehetséges aspektusait közjogi, nemzetbiztonsági, rendszertani és komplex biztonsági megközelítésben. A Honvédségi Szemle jelen számának tematikus blokkja a konferencia előadói által ismertetett gondolatokat villantja fel. Az MKJHT elnökeként arra biztatom a Tisztelt Olvasót, hogy a tárgyban folytatódjon a további gondolkodás, amihez fórumként felajánlom a www.hadjog.hu felületét.

KULCSSZAVAK: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, honvédelmi jog, honvédelmi igazgatás, hibrid fenyegetések

A 21. század biztonsági kihívásai lényegesen összetettebbek, az egyes tényezők kölcsönös együtthatásaikban lényegesen bonyolultabbak, mint azt a történelem korábbi időszakában tapasztalhattuk. Az állami és nem állami szereplők biztonságtudatossága, a biztonság megőrzésével vagy éppen annak destabilizálásával összefüggő magatartásai, a példátlan ütemben zajló technológiai fejlődés, a belső társadalmi változások, a globális értékek váltsága, a terrorizmus, a túlnépesedés, a környezeti kihívások, a gazdasági környezet ked-

¹ Az MKJHT tevékenységéről bővebb információ a www.hadjog.hu honlapon található.

vezőtlen alakulása és az ezek nyomán is folyamatban lévő modern kori népvándorlás – mindezek egy időben, de önmagukban is meghatározó mélységben képesek befolyásolni mindennapjainkat.

A nemzetközi kapcsolatok tradicionális iskolája a biztonságot az államok közötti konfliktusokhoz, a háborúhoz – pontosabban annak elkerüléséhez – köti, illetve a fegyveres erők alkalmazása szemszögéből közelíti meg. Ebben a viszonyrendszerben a biztonság elsődleges alanya az állam, amely védi területi integritását, függetlenségét, a fenyegetettséget pedig elsődlegesen idegen hatalom fegyveres tevékenysége jelenti. Mára közhely, hogy a biztonság átfogó megközelítésének köszönhetően messze nem elegendő ilyen vonatkozásban vizsgálnunk környezetünket, nem kizárólag állami szereplőkről kell beszélnünk, és a reális fenyegetések sem kifejezetten katonaiak.²

A kormány hivatalosan a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozatában értékelte hazánk alapvető biztonsági érdekeit, beazonosította az országot közvetlenül vagy áttételesen érintő fenyegetéseket, és megfogalmazta biztonságunk jövőképét. Nem célom, hogy jelen rövid bevezető tanulmányban a stratégia elemeit vagy annak részleteit ismertessem, bárki számára hozzáférhető a szöveg.³ Mindösszesen amellet szeretnék hitet tenni, hogy ebben az összetett kihívásstruktúrában milyen kiemelt szerepe van a működő államszervezetnek, amely meggyőződésem szerint az alfája és ómegája minden védelmi rendszernek.

Vélhetőleg a NATO „ellenálló képesség” (*resilience*) fogalma sem cseng ismeretlenül jelen folyóirat olvasóközönsége számára. A fogalom a hibrid fenyegetések kapcsán kapott új értelmet és került a felkészülés homlokterébe a Szövetségben, elemeit az alábbiak szerint listázhatjuk:⁴

- a kormány és a kritikus kormányzati szolgáltatások garantált folytonossága;
- az energiaellátó rendszer ellenálló képessége;
- képesség a tömegek ellenőrizetlen mozgásának kezelésére;
- ellenálló képesség az élelmiszer- és vízkészletek biztosítása kapcsán;
- tömeges sérülések egészségügyi ellátásának képessége;
- a polgári kommunikációs rendszerek ellenálló képessége;
- a polgári közlekedési rendszerek ellenálló képessége.

Nem véletlen, hogy a működő államszervezet – kiemelten a végrehajtó hatalom – a felsorolás első pontjában kapott helyet. A kormány – mint a végrehajtó hatalom általános szerve – feladat- és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. Ebben a minőségében Magyarország Kormánya az ország szuverenitásának és működőképességének fenntartása terén kiemelt szereppel bír, és más államszervezeti entitásokkal összevetve a legoperatívabb szervezetnek tekinthető.

² A téma evolúcióját és alapvetéseit mutatja be Keszely László: Az átfogó megközelítés elméleti alapjai. In: Keszely László (szerk.): Az átfogó megközelítés és a védelmi igazgatás. Zrínyi Kiadó, 2013, 29–69.

³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2020/81., 2101–2119. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/letoltes> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

⁴ Resilience and Article 3. NATO E-Library. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm; Wolf-Diether Roepke – Hasit Thanky: Resilience – the first line of defence. NATO Review, 27. 02. 2019. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html> (Letöltések időpontja: 2020. 04. 25.)

Elegendhetetlen az államszervezet működésének stabilitása és folyamatossága ahhoz, hogy a Szövetség vagy az ország érdemben képes legyen védelmi műveleteit megvívni. Szükséges folyamatosan biztosítani azt a döntési centrumot, amely képes artikulálni és érvényesíteni az ország érdekeit, intézkedéseket hozni a védelmi tevékenység ellátása érdekében, irányítani a haderőt, a nemzetbiztonsági szolgálatokat, a rendvédelmi szerveket, megszervezni a lakosság ellátását, védelmét, működtetni az országot – ez ugyanis „nem megy magától”.

A fentieket alátámasztandó – ha a hazai jogi szabályozásra vetünk egy pillantást – rövid analízis után kijelenthető, hogy az ország alapvető védelmi intézkedéseit is csak a működő kormányzat mellett lehet aktiválni. Az Alaptörvény 52. cikk értelmében „[a] Kormány külső fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése esetén a támadás elhárítására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségi erőkkel való oltalmazására, a törvényes rend, az élet- és vagyonszükséglet, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében – szükség esetén a köztársasági elnök által jóváhagyott fegyveres védelmi terv szerint – a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig a támadással arányos és arra felkészített erőkkel azonnal intézkedni köteles”.⁵

Míndez azonban azt is jelenti egyben, hogy a fegyveres erők vagy az esetlegesen együttműködő rendvédelmi szervek addig még abban az esetben sem fognak ellentétevékenységet folytatni, ha ez a helyzet értékelése alapján kézenfekvő és szükséges lenne, továbbá a technikai és a humán feltételek rendelkezésre állnak, amíg a kormány erre vonatkozólag nem hoz döntést.

Hasonlóan központi szerepet tölt be a kormányzat a megelőző védelmi helyzet és a terrorveszélyhelyzet időszakában,⁶ amely időszakban kizárólag a kormány lesz jogosult egyes rendkívüli intézkedések bevezetésére. Szélsőséges esetben ez azt jelenti, hogy az államszervezet ezen eleme nélkül az állam védelmi mechanizmusa „nem kapcsol magasabb fokozatba”, miközben a jelenkori fenyegetések éppen a lehető leggyorsabb reakciót követelnék meg.

A közelmúlt aktualitásait vizsgálva könnyen belátható, hogy a koronavírus elleni védekezés sem elképzelhető a kormányzati szervek és a közigazgatási szervezetek operatív döntései nélkül, a veszélyhelyzet kihirdetését követően, a különleges jogrendi időszakban pedig alkotmányunk kifejezetten a kormányt hatalmazza fel a rendkívüli jogalkotásra.⁷ Az időnyomás, a kihívás összetettsége és a fenyegetés súlyossága nem is tenné lehetővé az ilyen helyzetek kezelését a hatalom időleges koncentrációja és az alkotmányos szervek jogainak szabályozott korlátozása nélkül.⁸

Ugyancsak figyelmet érdemel a Hvt. 21. § (2) d) bekezdésének rendelkezése,⁹ melynek értelmében kizárólag Magyarország Kormánya jogosult döntést hozni a Magyar Honvédség készenléte fokozásának elrendeléséről. Vajon mi történne, ha a kormány valamely külső

⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. 04. 25.), 52. cikk. (1) bek. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

⁶ Uo. 51. cikk (1) bek. és 51/A. cikk (1) bek.

⁷ Uo. 53. cikk (1) bek.

⁸ A különleges jogrendi hatalomkoncentráció történelmileg sem előkép nélküli megoldás. A jogintézmény korai elődje a Kr. e. 6. századból a római magister populi (dictator) intézménye, akit súlyos veszély esetén a senatus kezdeményezésére neveztek ki legfeljebb 6 hónapra, amely időszakban teljhatalmat gyakorolt.

⁹ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 01.)

hatás miatt nem képes ilyen döntést hozni? A fegyveres erőt jogszerűen – rövid időn belül legalábbis – nem lehet alkalmazni, szuverenitásunk közvetlenül is veszélybe kerül.

A működő kormányzatnak kiemelt szerepe van a tájékoztatásban is, amely mind a hazai, mind a nemzetközi közvélemény szempontjából meghatározó jelentőségű. Hangsúlyozom, nem csupán arról van szó, hogy a kormányzati működés átlátható legyen és érvényesüljenek a jogállami alapelvek, az információs jogok. A tájékoztatás egyben a politikai kommunikáció eszköze is, a híradásokon keresztül formálható a közvélemény, a közhangulat, amely az állam döntéseinek végrehajtását, végrehajthatóságát alapjaiban határozza meg. Mít sem ér a mégoly kiváló szakmaisággal meghozott döntés, ha a végrehajtás a döntésben érintettek ellenállását váltja ki, vagy passzivitást eredményez – mindezek egyaránt gyengítik az állam védelmi mechanizmusainak hatékonyságát.

Szélsőséges esetben ez a fajta ellenállás azt is eredményezheti, hogy eltűnik a lakossági támogatás a döntéshozó mögül, a végrehajtó hatalom – saját működési folytonosságához fűződő érdekeit mérlegelve – politikai kockázatként értékeli a helyzetet, s erre figyelemmel nem hoz döntést, vagy a helyzetnek nem adekvát, de adott helyzetben népszerűséget hozó döntést hoz. Egy ilyen megközelítés nem teszi lehetővé az ország meglévő védelmi képességeinek optimális alkalmazását, összességében gyengítheti a védekezést. Ki kell emelnünk, hogy nem kizárólag katonai műveleteket érintő döntésekről vagy azok hiányáról van szó, bármely fenyegetés kezelése kapcsán hasonló helyzet alakulhat ki. A kormányzat folytonossága tehát információs műveleti (INFOOPS¹⁰) megközelítésben is alapvető jelentőséggel bír.

A működő államszervezet hiányában a nemzetközi kapcsolatok és együttműködés is ellehetetlenül, nincs meg az a partner, amellyel a részes államok felvehetnék a kapcsolatot, hiányzik az a nemzetközi és közjogi entitás, amelynek deklarációit, döntéseit az állam hivatalos lépésének lehet tekinteni, amely végső soron a közös és szervezett tevékenység akadályát fogja képezni. Kiemelten fontos tényező ez a szövetségi rendszerekben, amelyek kifejezetten az államközi kapcsolatok alapján szervezik/szerveznék a védelmi tevékenységet és tervezik műveleteiket.

Működő államszervezet nélkül a NATO kollektív védelmi klauzulája sem alkalmazható érdemben. Amennyiben más szövetséges állam területét érintené az agresszió, akkor a hazai döntéshozatalban a kormány nem nélkülözhető, mint ahogy egy határnyitással járó csapatmozgás engedélyezése is kizárólagos kormányzati hatáskör.¹¹ Ugyancsak meghatározó a kormányzati szervek tevékenysége a befogadó nemzeti támogatás feladatainak megszervezésében, ellátásában, amely hiányában a szövetséges erők tevékenységének hatékonysága jelentősen csökkenne.

A kormányzat felelőssége a védelmi szabályrendszer és a kapcsolódó szervezetek kialakítása és az erre vonatkozó javaslatok előterjesztése is. Erre szerencsés esetben válságmentes békeidőszakban kerül sor, ami lehetőséget ad az alapos átgondolásra, a kapcsolódó képességigények beazonosítására és az ennek megfelelő eljárások kidolgozására, begyakorlására is. Amennyiben a kormányzati szervek működésében zavar lép fel, ez a feladat is sérülhet.

A működő kormányzatnak hasonlóan kiemelt szerepe van a *resilience* fogalom további hat elemének biztosításában is. Az ellenálló képesség különböző területeken történő ki-

¹⁰ Ennek NATO-értelmezését lásd AJP 3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations. November 2009. 0105. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

¹¹ Alaptörvény 47. cikk, 3) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők (2) bekezdés szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazásáról, valamint más csapatmozgásáról.

alakítása és fenntartása hagyományosan közigazgatási feladat. Amennyiben a kormányzati szervezetrendszer nem kellően potens, egyetlen más ellenálló képességi követelmény sem lesz teljesíthető. Egy krízis időszakában nagy hangsúly van a döntések meghozatalán, még inkább az időben és a helyzetnek megfelelő tartalommal történő meghozatalán. Vajon hogyan történhetne ez a végrehajtó hatalom nélkül, ahol nemcsak a jogszabályok végrehajtása, hanem azok kidolgozása is történik? Valószínűleg sehogy. Valamely követelmény – szakszerűség, észszerűség, időbeliség, a rendelkezésre álló eszközök és erők mérlegelése, jogszerűség – minden bizonnyal sérülne. Ne feledjük, békében kizárólag a kormány rendelkezik olyan szervezeti és humán háttérrel, amely valamennyi szakmai kérdésben képes koordináltan igazgatni – hiszen ez az alapfunkciója.

A hibrid hadviselés szerteágazó, összehangolt eszközrendszert alkalmaz annak érdekében, hogy az ebben érdekelt elérje stratégiai célját, gyengítse a célállam(ok) működőképességét, gazdasági potenciálját, negatív irányban befolyásolja piaci pozícióit, rontsa nemzetközi megítélését, destabilizálja a társadalmat. Az ártó szándékkal fellépő szereplő a „szürke zónában” mozogva kifejezetten arra törekszik, hogy elkerülje a hagyományos fegyveres konfliktust, mindeközben megnehezíti/ellehetetleníti a hatékony állami szintű ellentevékenységet is.¹² Teszi ezt olyan módon, hogy a kifejtett tevékenység célkeresztjében közvetlenül nemcsak az állami szervek, a fegyveres erők, az infrastruktúra, hanem a nemzeti és nemzetközi piaci szereplők, civil szervezetek működése, a közvélemény befolyásolása, valamint a szélesebb államközi/nemzetközi együttműködés, akár egész régiók biztonsága is állhat.

A hibrid hadviselés gyökerei rendkívül régre vezethetőek vissza, hiszen lényegében minden olyan cselekmény, amely a közvetlen katonai konfrontáció elkerülését és ezzel egyidejűleg a szemben álló fél gyengítését szolgálja, nem ismeretlen a történelem során. Szun-ce írja:¹³ „*Nem is harcolni, mégis alávetni az ellenséges sereget: ez a legjobb a jók között. [...] Így aki igazán ért a hadviseléshez, úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele.*”

Az újdonság az, hogy mára ez a magatartás nem a fegyveres harcot megelőző műveletnek tekinthető, hanem önmaga vált céllá és eszközzé.¹⁴ A fegyveres konfrontációra csak a legvégső esetben kerül sor – ez esetben azonban már nem hibrid fenyegetésről beszélünk, hanem a hibrid hadviselés eszköztárát alkalmazva előkészített hagyományos konfliktusról.

A szacikkek számtalanszor hivatkoznak a Geraszimov-doktrínára¹⁵ mint a hibrid hadviselés újólag deklarált formájára, ami talán túlzó elismerés Geraszimov felé, hiszen jóval a szóban forgó cikk megjelenése előtt már láttunk példát az ilyen típusú tevékenységre, és nem csak orosz részről.¹⁶

¹² Lásd bővebben Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és Kiegyezést követő polgári evolúciója. PhD-értékezés. SZIE ÁJKDI, 2018, 85., 159. <https://doktiskjog.sze.hu/images/elj%C3%A1r%C3%A1sok/Farkas%20%C3%81d%C3%A1m/Farkas%20%C3%81d%C3%A1m%20-%20doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 28.)

¹³ Szun-ce: A hadviselés törvényei – 3. A támadás kitervelése. <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

¹⁴ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? *Hadtudomány*, 2015/3–4., 36–48. http://mht.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

¹⁵ Valerij Geraszimov: Cennoszy nauki v predvigvenyiji. *Vojenno-promislennij kurjer*, 2013/476., 1–3. http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 20.)

¹⁶ Példaként álljon itt a 2007-es kibertámadás Észtország ellen, vagy az „arab tavasz” eseményeinek kiváltása 2010-ben, de tágabb értelmezésben a tartományi újjáépítési csoportok (PRT) alkalmazása is ilyen eszköznek tekinthető, valamint sokkal korábbról a brit tengeri blokádnak alkalmazása Napóleonnal szemben.

A hibrid fenyegetés számtalan területe bukkan fel mindennapjainkban. Tágabb értelemben idesorolhatjuk a diplomáciai nyomásgyakorlást, az információs műveleteket, a kibertámadásokat, a gazdaság, a monetáris rendszer területén végzett befolyásolási akciókat, és még folytathatnánk. Gyakorlatilag valamennyi állam mindennap egy újfajta „háborúban áll”, amelyben nem emberéletek kioltása a cél, hanem piacok szerzése, gazdasági befolyás növelése, államok pozícióinak, hitelességének, működőképességének gyengítése, a lakosság saját kormányzatba vetett hitének gyengítése, és ezáltal a saját pozíciók erősítése, ami végső soron akár területszerzéshez is vezethet – ahogy történt ez a Krim félsziget annektálása esetében.

Meg kell értenünk, hogy a 21. század kihívásai és az abból eredő konfliktusok már nem teszik egyértelműsíthetővé a háború és a béke közötti elhatárolást, a nemzetközi jog szerinti klasszikus, a hadüzenettel és hadiállapot kihirdetésével járó fegyveres kollíziókkal a jövőben jobbra a történelemkönyvek lapjain találkozhatunk csak. Mára a hibrid eszköztárral élők kifejezett céljává vált a béke és a háború közti határvonal elmosása.¹⁷

Nem az a kérdés, hogy jogi szempontból egy adott cselekmény háborús mozzanatnak minősíthető, avagy sem, ez többé-kevésbé egyszerűen eldönthető. A probléma gyökere az, hogy a hibrid hadviselés számos megnyilvánulása a hagyományos jogi gondolkodás és szabályok alapján nem minősül fegyveres támadásnak, így az államok védelmi rendszerei – amelyek tipikusan az idegen állam fegyveres agresszióját tekintik *casus bellinek*, erre épül fel valamennyi ellentevékenységük, és az ezt lehetővé tevő (számos országban a kor kihívásaihoz messze nem adekvát) jogi szabályrendszer is – jogállami keretek között nem aktíválhatók. Szélsőséges esetben ez azt eredményezi, hogy az állam nem lesz képes megvédeni önmagát a maga felállította jogi keretek miatt,¹⁸ ami akár szuverenitásának megszűnését is eredményezheti.

A hibrid hadviselés összetett tervezést igényel, jelentős erőforrásokat és befolyásolási eszközöket követel meg; szofisztikált eszköztár, amely eredményes alkalmazásához rendkívül széles körű információgyűjtés és elemzőképesség, a lehetséges következmények pontos feltérképezése szükséges, amelyre nem képes minden állam. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy az információs társadalom és a technológiai fejlődés ma már azt is lehetővé teszi, hogy számottevő katonai erővel nem rendelkező szereplők a kibertérben végzett műveletekkel jelentős károkat okozzanak, katonai törpeként óriások ellen is eredményesen vehessék fel a harcot.

Ne legyenek azonban kétségeink, az ilyen tevékenység sosem marad válasz nélkül, és amit nem lehetséges más eszközzel elhárítani vagy megelőzni, arra marad a drasztikus megoldás, az „*ultima ratio regum*”.¹⁹ Kijelenthetjük, hogy a hibrid hadviselés csak abban az esetben válthatja ki a hagyományos hadviselést, ha a hibrid műveleteket sikerrel hajtják végre, és sikerül az ellentevékenységet a hagyományos fegyveres küzdelmet el nem érő

¹⁷ A szürke zóna kapcsán indokolt a védelmi szabályozás egészének újragondolása, lásd erről Farkas Ádám – Patyi András: A honvédelmi alkotmány megjelenése és fejlődése a magyar alkotmányozásban 1989–2016. In: Farkas Ádám (szerk.): A honvédelem jogának elméleti, történeti és kortárs kérdései. Dialog Campus, 2018, 108–110. http://www.hadijog.hu/wp-content/uploads/2018/09/Farkas_%C3%81d%C3%A1m_szerk_A_honvedelem_joganak_kerdesei.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

¹⁸ J. Charles Dunlap: Lawfare 101 A Primer. Military Review, 05–06. 2017., 8–17.; J. Charles Dunlap: Introduction to the Concept of Lawfare. In: National Security Law, 3rd ed. 2015, 823–838. https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/3408/ (Letöltés időpontja: 2020. 04. 25.)

¹⁹ A hagyomány szerint XIV. Lajos ágyúinak felirata alapján a „királyok végső érve” a fegyverek alkalmazását jelenti.

szint alatt tartani. A *hybrid warfare* ennek hiányában nem kiváltja, hanem csupán megelőzi a hagyományos fegyveres konfliktust.

Meggyőződésem, hogy a fentebb felvillantott tényezőket egybevetve egy hatékony védelmi rendszernek éppoly komplexnek kell lennie, mint a várható kihívásoknak.

A felgyorsult 21. században az országok biztonsági szabályrendszerében a váratlanul jelentkező kihívások esetén mindenképpen a végrehajtó hatalom dominanciáját praktikus biztosítani. Nemzeti létkérdés, hazánk fennmaradásának kulcseleme, hogy ezzel kapcsolatban a szükséges közjogi felhatalmazásokat az Országgyűlés már a válságmentes békeidőszakban biztosítsa annak érdekében, hogy a védelmi tevékenység jogállami keretek között végrehajtható legyen. Mint ahogy az is létkérdés, hogy a védekezés jogi, szervezeti keretei, személyzeti és technikai feltételei már békében is rendelkezésre álljanak – és ne csak a haderő vonatkozásában. Ezeknek az alapvető feltételeknek a biztosítása jelentheti a garanciát arra, hogy az ország – és nem csak katonai értelemben – fel tud készülni a védekezésre, legyen az vírus, természeti katasztrófa, fegyveres támadás közvetlen veszélye vagy a „szürke zóna” bármely további kihívása.

Korom Ferenc vezérezredes, a Magyar Honvédség parancsnokának gondolatait²⁰ továbbgondolva: nem csupán a fegyveres erőket kell tanuló szervezetté fejlesztenünk, hanem a teljes állami működést képesnek kell tennünk arra, hogy folyamatosan alkalmazkodjon a változó környezet kihívásaihoz, és az államszervezet egésze szintjén képes legyen felmutatni az ellenálló képesség szükséges szintjét. Ennek a feltételnek a teljesülése nélkül a legkiválóbban felszerelt és felkészített hadsereg sem lesz képes ellátni védelmi alapfeladatait, tevékenysége kudarcra van ítélve.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2020/81., 2101–2119. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/letoltes>
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv>
- AJP 3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations. November 2009. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- Dunlap, J. Charles: *Introduction to the Concept of Lawfare*. In: National Security Law, 3rd ed. 2015, 823–838. https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/3408/
- Dunlap, J. Charles: *Lawfare 101 A Primer*. Military Review, 05–06. 2017., 8–17.
- Farkas Ádám: *Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és Kiegyezést követő polgári evolúciója*. PhD-értekezés. SZIE ÁJKDI, 2018. <https://doktiskjog.sze.hu/images/elj%C3%A1r%C3%A1sok/Farkas%20%C3%81d%C3%A1m/Farkas%20%C3%81d%C3%A1m%20-%20doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf>

²⁰ „Célunk a katonai elrettentőképesség kialakítása, minőségi versenyelőny folyamatos fenntartásával, valamint azon hiányosságok kiküszöbölése, amelyek a jövőben felmerülhetnek, vagy amelyeket a változó biztonsági környezet idézhet elő. A siker egyik kulcsa, hogy a fegyveres erőket egy tanuló szervezetté alakítjuk.” Korom Ferenc: Feladataink egy új, hatékony, modern haderő létrehozása érdekében. Honvédségi Szemle, 2020/1., 4. https://honvedelem.hu/wp-content/uploads/2020/01/Korom-Ferenc-alt%C3%A1bornagy_Feladataink-egy-%C3%BAj-hat%C3%A9kony-modern-hader%C5%91-l%C3%A9trehoz%C3%A1sa-%C3%A9rdek%C3%A9ben.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 29.)

- Farkas Ádám – Patyi András: *A honvédelmi alkotmány megjelenése és fejlődése a magyar alkotmányozásban 1989–2016*. In: Farkas Ádám (szerk.): *A honvédelem jogának elméleti, történeti és kortárs kérdései*. Dialog Campus, 2018, 87–112. http://www.hadjog.hu/wp-content/uploads/2018/09/Farkas_%C3%81d%C3%A1m_szerk_A_honvedelem_joganak_kerdei.pdf
- Geraszimov, Valerij: *Cennoszty nauki v predvigvenyiji*. Vojenno-promislennij kurjer, 2013/476., 1–3. http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf
- Keszely László: *Az átfogó megközelítés elméleti alapjai*. In: Keszely László (szerk.): *Az átfogó megközelítés és a védelmi igazgatás*. Zrínyi Kiadó, 2013, 29–69.
- Korom Ferenc: *Feladataink egy új, hatékony, modern haderő létrehozása érdekében*. Honvédségi Szemle, 2020/1., 3–4. https://honvedelem.hu/wp-content/uploads/2020/01/Korom-Ferenc-alt%C3%A1bornagy_Feladataink-egy-%C3%BAj-hat%C3%A9kony-modern-hader%C5%91-1-%C3%A9trehoz%C3%A1sa-%C3%A9dek%C3%A9ben.pdf
- Magyarország Alaptörvénye (2011. 04. 25.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
- Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4., 36–48. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf
DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36
- Resilience and Article 3. NATO E-Library. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
- Roepke, Wolf-Diether – Thankey, Hasit: *Resilience – the first line of defence*. NATO Review, 27. 02. 2019. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html>
- Szun-ce: *A hadviselés törvényei – 3. A támadás kitervelése*. <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>